

بررسی عوامل مؤثر در ایجاد ناهنجاری‌های رفتاری هواداران مسابقات لیگ برتر هندبال ایران

رضا اندام^۱، میترا سلیمی^{۲*}

۱. دانشیار دانشگاه صنعتی شاهرود، ۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد مدیریت ورزشی دانشگاه صنعتی شاهرود

تاریخ پذیرش: ۹۳/۱۲/۵

تاریخ دریافت: ۹۳/۹/۱۵

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر، بررسی عوامل مؤثر در ایجاد ناهنجاری‌های رفتاری هواداران مسابقات لیگ برتر هندبال ایران بود.

روش شناسی: روش تحقیق تحلیلی - کمی بود. جامعه آماری، هواداران حاضر در مسابقات لیگ برتر هندبال ایران بودند. نهایتاً ۴۰۷ هوادار زن و مرد به صورت تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته‌ای بود که روایی صوری و محتوایی آن توسط گروهی از متخصصان بررسی و تأیید شد. برای محاسبه پایایی، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد ($\alpha=0.92$). برای تجزیه تحلیل داده‌ها، از روش تحلیل عاملی با چرخش واریماکس استفاده شد.

یافته‌ها: بر اساس تحلیل عاملی اکتشافی ۳۸ متغیر در شش گروه محیطی، فرهنگی، روانی، امنیتی، حمایتی و مدیریتی قرار گرفتند. نتایج نشان داد که «استفاده از بازیکنان، مربیان، داوران مجرب و حرفه‌ای» مهم‌ترین آیتم بود (0.42 ± 0.11). «کنترل نامحسوس مأموران» کم‌اهمیت‌ترین (0.26 ± 0.37) متغیر بود. یافته‌ها نشان داد رتبه‌بندی عواملی که در بهبود رفتار هواداران مؤثر است، به ترتیب عوامل مدیریتی، محیطی، روانی، حمایتی، فرهنگی و امنیتی می‌باشد.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج پژوهش، توجه به عامل مدیریتی و توجه به پرورش همه نیروهای انسانی فعال و اصلی می‌تواند گامی مؤثر در بهبود رفتار هواداران باشد.

واژگان کلیدی: رفتار ناهنجار، هوادار، لیگ برتر.

۱. دانشیار دانشگاه شاهرود

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت ورزشی دانشگاه شاهرود

* نشانی الکترونیک نویسنده مسئول: mitra_salimi19@yahoo.com

مقدمه

امروزه ورزش از ضروری ترین نیازها و اساسی ترین نهادهای جوامع بشری است، به طوری که کمتر کشوری را می توان یافت که فاقد سازمان ورزشی باشد (وثوقی و خسروی نژاد، ۱۳۸۸). بسیاری از مردم در جوامع امروزی از طریق کسی یا راهی با داشتن هویت های مختلف از قبیل ورزشکاران، مربیان، اعضای سازمان های ورزشی، طرفداران سازمان یافته از یک باشگاه ورزشی، خبرنگاران ورزشی با ورزش سرو کار دارند و اکثر آنها طرفدار ورزش هستند (کلومنیس^۱، ۲۰۰۵). انسان ها، ورزش را به دلایل مختلفی تماشا می کنند. برای برخی از تماشاگران، رویدادهای ورزشی سرگرمی فراهم می کند و برای عده ای دیگر، تماشای ورزش یک فعالیت اجتماعی است که در آن افراد از زمینه های فرهنگی و ملی مشابه جمع می شوند تا یک تجربه ی اجتماعی داشته باشند. همچنین برخی از هواداران متعصب، تماشای ورزش مورد علاقه یا تیم شان را شبیه به یک تجربه ی مذهبی می دانند (جول^۲ و همکاران، ۲۰۱۱). هواداران، افرادی هستند که به ورزش، تیم و یا ورزشکار خاصی علاقه دارند و امور مربوط به آنها را دنبال می کنند. اکثر افرادی که یک مسابقه ورزشی را تماشا می کنند، هوادار یکی از بازیکنان، یکی از دو تیم و یا در کل ورزش مورد نظر هستند؛ در واقع هواداران، با ورزش و تیم مورد نظر خود رابطه هیجانی برقرار می کنند. صفابخش (۱۳۸۲) اظهار نمود که ۶۷/۷ درصد از تماشاگرانی که برای تماشای مسابقات به ورزشگاه می روند، هوادار نیز هستند (به نقل از

واعظ موسوی و مسیبی، ۱۳۸۶). با توجه به جایگاهی که تماشاگران در ورزش یافته اند، بررسی ابعاد مختلف حضور آنان در مسابقات بیش از پیش اهمیت پیدا کرده است. یکی از این ابعاد، رفتار تماشاگران در ورزشگاه ها در زمان برگزاری بازی های مهم و حساس و نیز بعد از این بازی هاست که همواره بیشترین توجه را در این زمینه به خود اختصاص داده است؛ زیرا این رفتارها به دلیل پیروی از هنجارهای خاص "رفتارهای جمعی"، گاه منجر به آسیب هایی شده اند (فتحی نیا، ۱۳۸۹). به طور معمول گروهی از هواداران متعصب یک تیم ورزشی، با هماهنگ کردن کوشش ها و فعالیت های خود سعی می کنند توفیق بیشتر تیم را دنبال کنند و تحقق بخشدند. این کار برای آنها یک ارزش است. آنان گاهی در این هدف گیری از هیچ کوششی حتی به قیمت ایجاد ناهنجاری و آسیب های اجتماعی فروگذار نمی کنند (به نقل از کاظمی و همکاران، ۱۳۸۶). در واقع هواداران ممکن است در زمان مسابقات حساس، در موقعیتی قرار بگیرند که رفتارهای ناهنجار و پرخاشگرانه ای از خود بروز دهند. خشونت و پرخاشگری پدیده های روانی - اجتماعی هستند. از نظر مفهومی پرخاشگری، هرگونه رفتار هدایت شده نسبت به افراد است که با قصد آسیب رساندن باشد (آندرسون^۳ و بوشمن^۴، ۲۰۰۲). پدیده خشونت در سه سطح قابل تحلیل است: «سطح اول مربوط به خشونت و پرخاشگری تماشاگران و هواداران مسابقات است که در قالب هواداری از تیم های محبوبشان علیه یکدیگر و

1. Klomenis
2. Jewell

3. Anderson
4. Bushman

کند که این موضوع به یک معضل اساسی در جامعه ورزش تبدیل شده است (حسینی و همکاران، ۱۳۸۹). امروزه علاوه بر ورزش فوتبال که در آن خشونت تماشاگران در حال افزایش است، در سایر ورزش‌های گروهی نیز شاهد پرخاشگری هواداران هستیم. بدیهی است هندبال به عنوان یک ورزش تیمی، یکی از پرطرفدارترین رشته‌های ورزشی در ایران و بسیاری از کشورهای دیگر می‌باشد که در مسابقات، افراد زیادی برای تماشای بازی در سالن حضور می‌یابند. سالن هندبال نیز مانند استادیوم‌های فوتبال یکی از مکان‌هایی است که خشونت و پرخاشگری هواداران در آن به وفور دیده شده است.

با توجه به شواهد موجود، تحقیقات قبلی تنها عوامل اثرگذار بر خشونت و پرخاشگری در تماشاگران ورزشی را مورد بررسی قرار داده‌اند و کمتر پژوهشی در زمینه شناسایی عوامل موثر در ایجاد ناهنجاری‌های رفتاری و در نتیجه بهبود رفتار هواداران ارائه شده است. همچنین در زمینه رفتار هواداران هندبال که دومین رشته پرطرفدار در دنیا شناخته شده است (امیرتاش و همکاران، ۱۳۸۶)، تحقیقات اندکی انجام گرفته است. بنابراین تحقیق حاضر سعی دارد تا به بررسی عوامل مختلفی که موجب بهبود رفتار هواداران می‌شود، بپردازد و تأکید آن بر بهبود رفتار هواداران و گرایش آنان به سمت رفتار مثبت می‌باشد. همچنین با تعیین اینکه کدامیک از این عوامل بیشترین تأثیر را در بهبود رفتار هواداران ورزش در مسابقات لیگ برتر هندبال دارد، به مسئولین و مدیران این امکان را خواهد داد که اقدامات لازم را به منظور بهبود رفتار هواداران رشته‌ی هندبال در پیش گیرند.

گاه در مورد اموال و دارایی‌های عمومی انجام می‌پذیرد، سطح دوم خشونت و پرخاشگری علیه بازیکنان است و سطح سوم خشونتی است که بین بازیکنان در زمین مسابقه روی می‌دهد. در بین سطوح سه گانه ذکر شده، سطح اول به دلیل دامنه و عواقب وسیع‌تر، در پژوهش‌ها بیشتر مورد توجه قرار گرفته است (فتیحی نیا، ۱۳۸۹). از جمله پژوهش‌هایی که در زمینه رفتار تماشاگران انجام گرفته می‌توان اشاره به تحقیق هوی^۱ (۲۰۰۵) کرد که اظهار می‌دارد عوامل روانی، محیطی و سازمانی موجب بروز رفتارهای منفی در تماشاگران می‌شود. همچنین اسپایج^۲ (۲۰۱۴)، با طراحی مدلی بیان داشت خشونت جمعی تماشاگران از تعامل پویای بین عوامل فردی، درون فردی، وضعیتی، محیط اجتماعی و ساختار اجتماعی به وجود می‌آید. رابطه‌ی متقابل بین عوامل فردی و محیطی در سطوح مختلف رخ می‌دهد. همچنین محیط اجتماعی و ساختار اجتماعی بر رفتار فردی و یا جمعی تأثیر دارند و به طور همزمان رفتار فردی یا گروهی بر محیطشان نیز تأثیر می‌گذارند. در ایران نیز چندین تحقیق در این زمینه انجام شده است. نورعلی وند (۱۳۸۶)، مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر رفتارهای اوباشگرانه تماشاگران را هیجان طلبی، گروه همسالان و تحریک مطبوعات ورزشی معرفی کرده است. با توجه به اینکه تحقیقات بسیاری در زمینه خشونت و پرخاشگری تماشاگران انجام گرفته، اما همچنان هرچه ورزش در کشور ما به سمت جلو حرکت می‌کند، بروز خشونت، ناهنجاری و مشکلات در میان تماشاگران افزایش پیدا می‌-

صوری و محتوایی پرسشنامه را بررسی کردند و مورد تأیید قرار گرفت. بعد از انجام اصلاحات، پرسشنامه‌ی نهایی ۳۸ سؤال با مقیاس ۵ ارزشی لیکرت از (کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۵) را ۳۰ نفر از هواداران تکمیل کردند. پس از تجزیه و تحلیل آن‌ها، پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب همبستگی آلفای کرونباخ ($\alpha=0/92$) برآورد شد و در نهایت پرسشنامه در دو بخش مشخصات فردی و بخش اصلی سؤالات پرسشنامه بین نمونه‌های تحقیق توزیع شد. برای تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها، از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در قسمت نخست تجزیه و تحلیل توصیفی یافته‌ها برای ارزیابی ویژگی‌های جمعیت شناختی انجام گرفته است. در قسمت دوم، از روش‌های آمار استنباطی تحلیل عاملی، ضریب کفایت حجم نمونه^۲، آزمون بارتلت^۳، آلفای کرونباخ و آزمون رتبه بندی فریدمن استفاده شد. برای شناسایی عوامل، روش تحلیل عاملی اکتشافی^۴ با چرخش متعامد^۵ به کار رفت. برای رتبه بندی این عوامل از آزمون رتبه بندی فریدمن بهره گرفته شد و برای تجزیه و تحلیل و تهیه یافته‌ها از نرم افزار آماری SPSS نسخه ۱۶ استفاده شده است.

لذا هدف اصلی از پژوهش حاضر، بررسی عوامل مؤثر در ایجاد ناهنجاری‌های رفتاری هواداران ورزش در مسابقات لیگ برتر هندبال و در نتیجه کمک به فرهنگ‌سازی در جهت اجرای هر چه بهتر مسابقات ورزشی می‌باشد

روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق تحلیلی-کمی بود و در آن به بررسی، تحلیل و رتبه بندی عواملی که در ایجاد ناهنجاری‌های رفتاری هواداران مؤثر است، پرداخته شده است. جامعه‌ی آماری تحقیق را تمامی هواداران زن و مرد مسابقات لیگ برتر هندبال ایران تشکیل می‌داد. تعداد نمونه‌های تحقیق در روش تحلیل عاملی بر اساس تعداد متغیرهای اکتشافی (حداقل ۲ برابر و حداکثر ۱۰ برابر متغیرها) تعیین شد (کلاین^۱، ۱۳۸۰). به دلیل اینکه تعداد متغیرهای اکتشافی در تحقیق حاضر ۳۸ متغیر بود، ۴۰۷ هوادار زن و مرد به صورت تصادفی از ۶ شهر میزبان مسابقات لیگ برتر هندبال به عنوان نمونه‌ی آماری انتخاب شدند. به دلیل نبود پرسشنامه متناسب با موضوع پژوهش از پرسشنامه‌ی محقق ساخته استفاده شد. برای این منظور محققان از طریق بررسی مقالات علمی چاپ شده در مجلات معتبر و مصاحبه با اساتید مدیریت ورزشی و افراد صاحب‌نظر (مدیران باشگاه‌ها، سرپرستان، مربیان، ورزشکاران، داوران، سرگروه هواداران و رسانه‌ها)، فهرستی از مهم‌ترین متغیرهای مرتبط با موضوع مورد نظر را تهیه کردند. پس از استخراج این متغیرها، ۱۰ نفر از اساتید و متخصصان صاحب‌نظر روایی

2. Kaiser Meyer Olkin(KMO)
3. Bartlett's test
4. Exploratory factor analysis
5. Varimax rotation

یافته‌های پژوهش

از ۴۰۷ نفر آزمودنی که در این پژوهش حضور داشتند، ۶۰/۴٪ مرد و ۳۹/۶٪ زن بودند. بیشتر پاسخ دهندگان در گروه سنی ۱۶ تا ۳۰ سال (۶۸/۳٪) قرار داشتند. تعداد آزمودنی‌های مجرد (۶۱/۲٪) نسبت به آزمودنی‌های متأهل (۳۸/۸٪) بیشتر بودند. آزمودنی‌ها به ترتیب دارای بیشترین مدرک تحصیلی دیپلم و زیر دیپلم (۳۹/۱٪)، کارشناسی (۳۲/۹٪)، فوق دیپلم (۱۷٪) و کارشناسی ارشد (۱۱/۱٪) بودند. اکثر آزمودنی‌ها دانشجوی (۳۱/۷٪) بودند و از لحاظ شغلی بیشتر پاسخ دهندگان، شغل آزاد (۳۱٪) داشتند. بر اساس یافته‌های تحقیق، «استفاده از بازیکنان، مربیان، داوران مجرب و حرفه‌ای» مهم‌ترین متغیر مؤثر در بهبود رفتار هواداران بوده است (۴/۴۲±۰/۸۱). همچنین «کنترل نامحسوس مأموران» با میانگین ۳/۲۶±۱/۳۷ کم اهمیت‌ترین دلیل بود. علاوه بر این، در این تحقیق عامل مدیریتی (۴/۳۴±۰/۶۱) مهم‌ترین و مولفه‌ی امنیتی (۲/۳۶±۰/۷۵) کم اهمیت‌ترین عامل شناخته شد. برای تشخیص مناسب بودن حجم نمونه برای تحلیل عاملی از ضریب KMO که مقدار آن ۰/۸۷ و آزمون بارتلت نیز که مقدار آن ۵/۰۷۲ بود استفاده شد، که نشان دهنده همبستگی مناسب بین داده‌ها است و در جدول (۱) نشان داده شد. از تحلیل عاملی اکتشافی با چرخش متعامد برای شناسایی ساختار داخلی استفاده شد. بررسی نتایج نشان داد که ۳۸ سوال تحقیق در خصوص عوامل مؤثر در ایجاد ناهنجاری‌های رفتاری هواداران به لحاظ داشتن بار عاملی مساوی یا بیشتر از ۰/۳۰ (معیار مینا) در ۶ مولفه دسته بندی شدند. بار عاملی این زیر مؤلفه‌ها از ۰/۳۱ تا ۰/۷۳ متغیر

بود (جدول ۲). تعداد عامل‌های به دست آمده در این پژوهش از ترکیب معیارهای (۱) شناخت اولیه تعداد عامل‌ها بر اساس مرور مقالات (۲) انتخاب عامل‌ها بر اساس مقادیر ویژه^۱ بیشتر از یک و (۳) بررسی بصری بر اساس آزمون اسکری (نقطهٔ پرش برای چرخش عامل‌ها جایی است که شیب خط تغییر می‌کند) می باشد. شش عامل تعیین شده در این تحقیق، ۴۷/۸۳٪ واریانس را نشان داد. این عوامل با عناوین «محیطی، فرهنگی، روانی، امنیتی، حمایتی و مدیریتی» نامگذاری شدند. عامل محیطی ۹/۶۸٪، عامل فرهنگی ۸/۵۱٪، عامل روانی ۸/۰۶٪، عامل امنیتی ۷/۸۲٪، عامل حمایتی ۷/۴۰٪ و عامل مدیریتی ۶/۳۳٪ واریانس را توصیف کرد. نامگذاری این عوامل براساس مفاد آیتم‌های توصیف کننده‌ی هر یک از عوامل پایه ریزی شد.

جدول ۱. کفایت حجم نمونه و آزمون بارتلت

۰/۸۷۶	ضریب کفایت حجم نمونه
۵/۰۷۲	آزمون بارتلت
۷۰۳	درجه آزادی
۰/۰۰۱	سطح معنی داری

جدول ۲. تحلیل عاملی مولفه های اصلی

بار عاملی	عامل و گویه‌ها
	عامل ۱: محیطی
۰/۷۳	۱. استفاده از تأسیسات و امکانات مدرن (نصب اسکوربوردر، ساخت سرویس بهداشتی و سلف تغذیه) در ورزشگاه
۰/۷۳	۲. طراحی صحیح ورودی، خروجی و شکل ظاهری ورزشگاه
۰/۶۹	۳. طراحی جایگاه های مناسب و صندلی راحت برای هواداران
۰/۶۶	۴. افزایش کمی و کیفی وسایل حمل و نقل عمومی برای هواداران
۰/۵۲	۵. استفاده از سیستم های مناسب (نور، صوت، گرمایشی، سرمایشی) در ورزشگاه
۰/۴۰	۶. نرده کشی و حفاظ بندی مناسب در ورزشگاه
	عامل ۲: فرهنگی
۰/۶۶	۷. آموزش رفتارهای شایسته، برجسته سازی اخلاقیات، فرهنگ سازی و تبلیغات از طریق رسانه
۰/۶۴	۸. تأکید خانواده ها بر رفتارهای هنجار و پسندیده
۰/۶۱	۹. تشویق و ترغیب به رعایت اصول اخلاقی توسط بازیکنان محبوب
۰/۵۷	۱۰. ارائه الگوی رفتاری مناسب به هواداران ورزش
۰/۵۱	۱۱. آشنا کردن هواداران با قوانین ورزش مورد نظر
۰/۴۴	۱۲. حضور خانواده (همسر، فرزند) در ورزشگاه
۰/۳۹	۱۳. کمک از بازیکنان تأثیرگذار برای بهبود رفتار هواداران
۰/۳۶	۱۴. تأکید روزنامه های ورزشی به برنامه های ورزشی

- ۰/۳۳ ۱۵. حضور مقامات و افراد موثر و مردمی (فرهنگی، مذهبی، خیرین) در ورزشگاه
- عامل ۳: روانی
- ۰/۷۳ ۱۶. حضور داور در حین تمرین به منظور بالا بردن سطح تحمل بازیکنان
- ۰/۷۲ ۱۷. حضور هواداران در حین تمرینات بازیکنان
- ۰/۶۱ ۱۸. ایجاد جو مناسب (مدیریت صحیح هواداران) توسط مربی
- ۰/۵۶ ۱۹. برجسته سازی رفتارهای دوستانه بازیکنان و مربیان دو تیم با یکدیگر
- ۰/۴۲ ۲۰. استفاده از موسیقی در زمان مناسب
- ۰/۴۲ ۲۱. ایجاد ذهنیت مثبت در هواداران نسبت به تلاش تیم
- عامل ۴: امنیتی
- ۰/۷۰ ۲۲. کنترل نامحسوس مأموران
- ۰/۶۷ ۲۳. بازرسی هواداران هنگام ورود به ورزشگاه
- ۰/۶۲ ۲۴. استفاده از دوربین های مدار بسته در داخل و حوالی ورزشگاه
- ۰/۵۳ ۲۵. مجازات و جریمه کردن افراد خاطی (هواداران، مربیان، داوران، بازیکنان، تیم)
- ۰/۴۴ ۲۶. استفاده از مأموران انتظامی آموزش دیده و مناسب
- ۰/۴۴ ۲۷. پیش فروش بلیت وارانه آن به شکل اینترنتی
- ۰/۴۰ ۲۸. برقراری نظم در نقاط حساس ورزشگاه (محل ورود، محل تجمع هواداران)
- عامل ۵: حمایتی
- ۰/۶۳ ۲۹. فراهم کردن امکانات تفریحی و ورزشی در سطح شهر به منظور تخلیه هیجانات
- ۰/۶۰ ۳۰. داشتن برنامه مناسب، قبل از شروع بازی و بین دو نیمه بازی برای سرگرمی هواداران
- ۰/۵۵ ۳۱. تشکیل کانون هواداران
- ۰/۵۱ ۳۲. اختصاص جایگاه مناسب در ورزشگاه با توجه به ماهیت افراد (سن، جنسیت، تحصیلات، وضعیت اقتصادی)
- ۰/۴۹ ۳۳. افزایش تیم های محلی برای مشارکت جوانان در برنامه های ورزشی

۳۴. برگزاری کلاس های آموزشی برای لیدرها(سرگروه هواداران) ۰/۳۴
۳۵. انتخاب چند تماشاگر نمونه و تجلیل از رفتار شایسته آنها ۰/۳۱
- عامل ۶: مدیریتی
۳۶. استفاده از بازیکنان، مربیان، داوران مجرب و حرفه ای ۰/۶۱
۳۷. تعیین زمان مناسب برای برگزاری مسابقات و شروع به موقع آن ۰/۵۲
۳۸. باز بودن به موقع درب ورودی ورزشگاه و فروش بلیط با توجه به ظرفیت آن ۰/۴۷

همچنین، ضرایب آلفا برای هر عامل جداگانه محاسبه شد. پایایی هر یک از عوامل از ۰/۵۰ تا ۰/۸۱ متغیر بود که وجود ارتباط متوسط تا نسبتاً بالا را در بین آیتم‌های هر عامل نشان می‌داد. حذف هیچ یک از آیتم‌ها (سؤالات) پایایی این عوامل را افزایش نمی‌داد. از نظر تحلیلی، ضریب آلفای هر یک از عوامل در جدول (۳) نشان داده شده است.

جدول ۳. پایایی عوامل اکتشافی

عوامل	تعداد سوالات	پایایی (ضریب آلفای کرونباخ)
محیطی	۶	۰/۸۱
فرهنگی	۹	۰/۷۶
روانی	۶	۰/۷۵
امنیتی	۷	۰/۷۱
حمایتی	۷	۰/۷۸
مدیریتی	۳	۰/۵۰

برای رتبه بندی هریک از عوامل شش گانه، از آزمون رتبه بندی فریدمن استفاده شد. نتایج حاصل از این رتبه بندی، نشان داد که ترتیب هر یک از عوامل از رتبه اول تا ششم عبارتند از: «عوامل مدیریتی، محیطی، روانی، حمایتی، فرهنگی و امنیتی» (جدول ۴).

جدول ۴. نتایج آزمون رتبه بندی فریدمن جهت اولویت بندی عامل‌های مؤثر بر بهبود رفتارهای ناهنجار هواداران

عوامل	رتبه	میانگین رتبه
تعداد نمونه ←	۴۰۷	مدیریتی ۱
		محیطی ۲
		روانی ۳

۳/۴۰	۴	حمایتی	۲۸۸/۸۷۴	کای دو
۳/۲۴	۵	فرهنگی	۵	درجه آزادی
۲/۳۶	۶	امنیتی	۰/۰۰۱	سطح معنی داری

استفاده از سیستم های گرمایشی و سرمایشی مناسب، ساخت سرویس بهداشتی و طراحی صندلی راحت برای هواداران و غیره اشاره دارد. بعضی ورزشگاه ها از امکانات لازم و کافی بهره مند نیستند و حتی برخی از آنها آبخوری و سرویس بهداشتی مناسب ندارند. کمبود امکانات ذکر شده، قطعاً هواداران را تحریک خواهد کرد. در نتیجه می توان گفت اگر شواهد فیزیکی در ورزشگاه ها از کیفیت مناسبی برخوردار باشند، می توان انتظار داشت در رفتار هواداران نیز تأثیر مثبت ایجاد شود.

دومین عامل که بعد از عامل محیطی، قرار داشت، «عامل فرهنگی» شناخته شد که با نتایج تحقیقات بران^۳ و ولیجنتارت^۴ (۲۰۰۸)، رضوی و همکاران (۲۰۱۳) و فتحی نیا و علیزاده (۱۳۸۴) همسو بود. رضوی و همکاران (۲۰۱۳) اظهار داشتند خواندن روزنامه های مغرضانه، مشاهده فیلم ارادل و اوباش فوتبال، نقش خانواده در رفتار مناسب، نقش جامعه در ساختن فرهنگ، نقش دوستان و مسائل اجتماعی از عوامل مؤثر در بروز رفتار ضد اجتماعی هستند. عوامل فرهنگی در این پژوهش شامل مواردی همچون آموزش رفتارهای شایسته، حضور افراد خانواده در ورزشگاه، فرهنگ سازی از طریق رسانه ها و تأکید روزنامه های ورزشی به مسائل ورزشی می باشد. در مورد عامل فرهنگی می توان اظهار داشت که ریشه ی برخی از ناهنجاری

بحث و نتیجه گیری

در طول تاریخ، مسابقات و رویدادهای ورزشی مختلف منبعی قوی برای سرگرمی های جمعی بوده اند. یکی از مشخصه های مشترک ورزش های باستانی و مدرن خشونت و پرخاشگری است. خشونت نه تنها در بین شرکت کنندگان، بلکه در بین تماشاگران و هواداران نیز وجود دارد (جول و همکاران، ۲۰۱۱). به همین منظور در این پژوهش، به شناسایی عواملی که در بهبود رفتار هواداران تیم های ورزشی مؤثر است، پرداخته شده است. در تحقیق حاضر، شناسایی عوامل شش گانه که موجب بهبود رفتار هواداران می شود، با نتایج ارائه شده توسط آبالاسی و کوجوکاریو (۲۰۱۲)، کامکاری (۲۰۱۳)، رضوی و همکاران (۲۰۱۳)، اسپایچ (۲۰۱۴)، غلامی و همکاران (۱۳۹۰) و رمضانی نژاد و همکاران (۱۳۹۱) همسو است. اولین عامل شناخته شده در این پژوهش «عامل محیطی» نامیده شد که با نتایج تحقیقات ون^۱ (۲۰۰۵) تیدراکیس^۲ و همکاران (۲۰۰۸)، رحمتی و ممتاز (۲۰۱۳)، فتحی نیا و علیزاده (۱۳۸۴) و غلامی و همکاران (۱۳۹۰) همخوانی دارد. تیدراکیس و همکاران (۲۰۰۸) به کیفیت خدمات ارائه شده در ورزشگاه ها اشاره می کنند که اگر تماشاگران از خدمات رضایت نداشته باشند، ناهنجاری های رفتاری به خصوص به شکل کلامی از خود نشان می دهند. عامل محیطی به مسائلی چون

با نظریه ی یادگیری اجتماعی، افراد پیوسته در حال یادگیری هستند. بنابراین ممکن است که هواداران، مربی محبوب خود را الگو قرار داده و از رفتار وی پیروی کنند. مربی می تواند با ایجاد جو مناسب در ورزشگاه و در حین مسابقات، هواداران را به شکل مناسبی مدیریت کند. افراد مختلف موجود در جامعه برای حل مشکلات و فشارهای بیرونی و درونی به مکانسیم ها و روش های مختلفی متوسل می شوند و با استفاده از این روش ها فشار درونی خود را تخلیه می کنند. تخلیه روانی برای کلیه افراد موجود در جامعه امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. یکی از راه های بهبود رفتار تماشاگران و نیز تخلیه روانی استفاده از موسیقی مناسب است.

چهارمین عامل، «عامل امنیتی» نامگذاری شد که با نتایج تحقیقات استوت و پیرسون^۳ (۲۰۰۶)، کامکاری (۲۰۱۳) و فتحی نیا و عزیزاده (۱۳۸۴) در یک راستا است. استوت و پیرسون (۲۰۰۶) در پژوهش خود درخصوص عوامل مؤثر بر اوباشگری و خشونت در ورزش فوتبال، به بررسی رابطه بین عملکرد نیروی انتظامی در کنترل نظم و برقراری امنیت ورزشگاه و میزان اوباشگری و خشونت در استادیوم های ورزشی پرداختند و به این نتیجه رسیدند، رفتار نیروی انتظامی و پلیس در قبال تماشاگران، در بروز اوباشگری نقش بسیار مهم و تعیین کننده ای دارد، زیرا هم می تواند هواداران را از صحنه آشوب و درگیری دور کند و هم می تواند تحریک کننده آنها باشد. در واقع آنها فراتر از هر متغیر و عوامل دیگری به نقش پلیس و نیروی انتظامی در شکل گیری و بروز رفتارهای

های هواداران به نوع عملکرد نهادهای اجتماعی و فرهنگی بر می گردد. به عنوان مثال برخی از این رفتارها در همان دوران اولیه رشد افراد شکل می گیرند که به نظام آموزشی و تعلیم و تربیت مربوط می شوند که مسئول آنها آموزش و پرورش و خانواده ها هستند. برخی نهادهای دیگر مانند رسانه ها نیز در بروز یا تقویت این رفتارها نقش بسزائی دارند، امروزه بعضی از مطبوعات ورزشی و حتی برخی برنامه های ورزشی پرطرفدار به جای کنترل این رفتارها، هواداران را بیشتر تحریک می کنند. بسیاری از رفتارهای خشونت آمیز از جانب مربیان و بازیکنان مطرح که در واقع همان الگوهای هواداران بشمار می روند در برنامه های رسانه ای و مطبوعاتی ترویج می یابند. به منظور کاهش ناهنجاری ها، برنامه های رسانه ای و مطبوعات بایستی فرهنگ سازی کرده و به آموزش رفتار های شایسته بپردازند.

در این پژوهش «عامل روانی» سومین عامل شناخته شده بود و با نتیجه تحقیق پاک نژاد و درانی (۱۳۸۸) که در آن بیان داشتند روحیه بردمداری و خشونت طلبی، هر دو در بین تماشاگران فوتبال همبستگی مثبت و معنی داری با بروز رفتارهای تهاجمی دارد و به عبارت دیگر، روحیه بردمداری که از آن به معنای تعصب بیش از حد نسبت به تیم مورد علاقه نیز نام برده می شود، با رفتارهای تهاجمی در محیط ورزشی فوتبال ارتباط مستقیم و چشمگیری دارد، همخوانی دارد. همچنین با نتایج هوی (۲۰۰۵)، اندرسون^۱ و کریسینسکا^۲ (۲۰۰۹)، اسپایچ (۲۰۱۴) همخوانی دارد. مطابق

1. Anderson
2. Krysiniska

تنها موجب دلسردی آنها می شود، بلکه خشونت آنها را نیز افزایش می دهد. بدین منظور مدیران و مسئولین باشگاه ها با ایجاد کانون هواداران به منظور پاسخگویی به آنها و داشتن ارتباطی صمیمانه می توانند زمینه‌ی بهبود رفتار هواداران را فراهم نمایند.

بر اساس بررسی‌های پژوهش آخرین عامل، «عامل مدیریتی» نامیده شد. این عامل با نتایج حاصل از تحقیقات فرایمن^۱ (۲۰۰۴)، هوی (۲۰۰۵)، کامکاری (۲۰۱۳)، رضوی و همکاران (۲۰۱۳) و وثوقی و خسروی نژاد (۱۳۸۸) همخوانی داشت. رضوی و همکاران (۲۰۱۳) عوامل مدیریتی مانند ورود زود هنگام تماشاگران به ورزشگاه، عدم نظم و انضباط در ورود و خروج، پراکندگی ناعادلانه تماشاگران (تیم مهمان)، عدم دسترسی آسان به ورزشگاه، حمل و نقل نامناسب، عدم حضور راهنما، روش‌های نامناسب فروش بلیت، بازار سیاه، بلیت‌های گران قیمت، رفتار نامناسب بلیت فروش، فقدان برنامه‌های فرهنگی قبل و بعد از مسابقه را از جمله مواردی در بروز رفتار ضد اجتماعی می دانستند. همچنین وثوقی و خسروی نژاد (۱۳۸۸) اظهار داشتند رفتار غیر اخلاقی مربیان، عملکرد نادرست مدیران باشگاه‌ها، قضاوت نادرست داور، شرایط بحران‌های سیاسی و عدم رضایت از وضعیت استادیوم و خدمات رفاهی آن در افزایش رفتار خشونت آمیز تماشاگران مؤثر است. عامل مدیریتی در این پژوهش به مسائلی همچون استفاده از بازیکنان، مربیان، داوران مجرب و حرفه‌ای، تعیین زمان مناسب برای برگزاری مسابقات و شروع به موقع آن

خشونت آمیز هواداران توجه کرده‌اند. عامل امنیتی اشاره به استفاده از مأموران انتظامی آموزش دیده و مناسب، استفاده از دوربین‌های مدار بسته در داخل و حوالی ورزشگاه، بازرسی هواداران هنگام ورود به ورزشگاه دارد. در این خصوص می توان گفت: «وجود مأموران انتظامی مناسب در ورزشگاه به منظور کنترل و نظارت بر سکوهای تماشاگران و یا استفاده از دوربین های مدار بسته تا حدودی خشونت هواداران را کاهش خواهد داد»، زیرا به راحتی افراد خاطی شناسایی می شوند و این ترس از شناسایی موجب می شود تا رفتار خود را کنترل نمایند.

پنجمین عامل مورد نظر، «عامل حمایتی» بود که با نتایج پژوهش اسپایچ (۲۰۰۶)، آبالاسی و کوچوکارو (۲۰۱۲)، وثوقی و خسروی نژاد (۱۳۸۸) و پاک نژاد و درانی (۱۳۸۸) که علت خشونت در ورزش را رفتار لیدرهای باشگاه و صندلی‌های محل نشیمن در سکوی ورزشگاه دانستند، همخوان بود. این عامل به تشکیل کانون هواداران و برگزاری کلاس آموزشی برای لیدرها اشاره دارد. اندک لیدرهایی وجود دارند که به بازیکنان خودی و بازیکنان تیم‌های مهمان و حتی داوران و مربیان تیم‌ها توهین کرده و رفتار زشتی از خود به نمایش می گذارند و هواداران را نیز تحریک می کنند؛ لذا یک لیدر خوب در حفظ آرامش سکوها و هدایت هواداران به سمت و سوی مناسب، می تواند در بسیاری از موارد جلوی بروز خشونت‌ها را بگیرد و این امر امکان پذیر نخواهد بود، مگر اینکه از هواداران و لیدرها حمایت شود و کلاس‌های آموزشی لازم برای آنها در نظر گرفته شود. بی توجهی مدیران باشگاه‌ها به هواداران و بی توجهی مربیان و بازیکنان و عدم پاسخ مناسب به نیاز هواداران، نه

بازی جوانمردانه بدون توجه به نتایج بازی و برگزاری کلاس های آموزشی مناسب برای رفتار صحیح مأموران انتظامی با هواداران اشاره نمود.

منابع

- امیرتاش، محمدعلی؛ سیلوا، جان؛ اهرابی نژاد، فاطمه. (۱۳۸۶). «ابعاد روانشناختی هندبال»، چاپ اول، انتشارات: تهران.
- پاک نژاد، محسن؛ درانی، کمال. (۱۳۸۹). «رفتار های تهاجمی تماشاگران فوتبال و علل روانی و اجتماعی آن»، رشد و یادگیری حرکتی - ورزشی، شماره ۳(۱)، صص ۱۴۲-۱۱۷.
- حسینی، محمد سلطان؛ نصر اصفهانی، داود؛ سلیمی، مهدی؛ پور فرهمند، بهزاد و سلیمی، منصوره. (۱۳۸۹). «بررسی عوامل بروز خشونت در تماشاگران فوتبال استان آذربایجان شرقی»، ارائه شده در همایش دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان).
- خسروی نژاد، سید محسن؛ وثوقی، منصور. (۱۳۸۸). «بررسی عوامل فرهنگی اجتماعی رفتار هیجانی تماشاگران فوتبال»، پژوهش نامه علوم اجتماعی، شماره ۳(۱)، صص ۱۴۹-۱۲۵.
- رضائی نژاد، رحیم؛ رحمتی، محمد مهدی؛ همتی نژاد، مهر علی؛ آزادان، مالک. (۱۳۹۱). «تحلیل عاملی متغیرهای بروز پرخاشگری در تماشاگران از دیدگاه داوران فوتبال ایران»، مطالعات مدیریت ورزشی، شماره ۱۳(۴)، صص ۲۱۴-۲۰۱.
- غلامی ترکسلویه، سجاده؛ حیدری نژاد، صدیقه؛ صائمی، اسماعیل. (۱۳۹۰). «شناسایی عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در بین تماشاچیان تیم های فوتبال»، ششمین همایش ملی

و باز بودن به موقع درب ورودی ورزشگاه و فروش بلیط با توجه به ظرفیت آن تأکید دارد. در این خصوص می توان گفت: «آستانه تحمل بازیکنان، مربیان و داوران بسیار پایین است و با کوچکترین برخوردی به فحاشی و ناسزا و گاهی دعوا و خشونت روی می آورند». خشونت ورزشی و نیز پایین بودن آستانه‌ی تحمل نه تنها در رشته فوتبال، بلکه سایر رشته های ورزشی همچون هندبال، بسکتبال و والیبال نیز وجود دارد. لذا به منظور بهبود رفتار هواداران بایستی از بازیکنان، مربیان و داوران مجرب و حرفه‌ای استفاده کرد. از سوی دیگر افرادی که برای تماشای مسابقه در ورزشگاه حاضر می شوند، اغلب جوانانی هستند که از لحاظ اقتصادی، جزو طبقه‌ی ضعیف یا متوسط جامعه به شمار می روند و بهای بلیت ها را گران می دانند و از ساعت ها پیش برای تماشای مسابقه به ورزشگاه می آیند. از آن جا که صندلی ها شماره گذاری نشده و روش و برنامه‌ی خرید بلیت‌ها هم الکترونیکی نیست، هواداران مجبورند ساعت ها در ورزشگاه بنشینند و منتظر آغاز مسابقه بمانند. با در نظر گرفتن نکات ذکر شده، امکان افزایش رفتار ناهنجار وجود دارد. بنابراین رعایت تمام این عوامل موجب بهبود رفتار هواداران خواهد شد.

با انجام این پژوهش و با تأکید بر نتایج آن می توان راهکار ها و پیشنهادهاتی در جهت بهبود رفتار هواداران ارائه داد. از جمله آنها می توان به پیش فروش بلیت و شماره گذاری صندلی ها، طراحی صندلی های مناسب به منظور راحتی هواداران، استفاده از موسیقی مناسب، افزایش ورزشگاه‌ها در هر شهر، فراهم آوردن شرایط حضور خانواده در ورزشگاه، تأکید رسانه ها بر

- Anderson, C. A., Bushman, B. J. (2002). *Human aggression*. Annual Review of Psychology, 53: 27-51.
- Anderson K, Krysiniska K. (2009). *Can sports events affect suicidal behavior? A review of literature and implications for prevention crisis*. Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention, 30(3): 144-152.
- Braun R. Vliegenthart R. (2008). *"The Contentious Fans: The Impact of Repression, Media Coverage, Grievances and Aggressive Play on Supporters' Violence"*, International Sociology, 23(6): 796-818.
- Chalip, L, Green, B. C., of vander velden, L. (2000). *Sources of interest in travel to the Olympic games*. Journal of vacation marketing, (4): 7-22.
- Friman M, Nyberg C, Norlander T. (2004). *Threats and aggression directed at soccer referees: An empirical phenomenological psychological study*. Qualitative Report, 9(4): 652-672.
- Hoye, R. (2005). *Research into spectator behavior*. Doctoral dissertation, School of Sport, Tourism and Hospitality Management La Trobe University.
- Jewell, R.T., Moti, A. & Coates, D. (2011). *A Brief History of Violence and Aggression in Spectator Sports*. In R.T. Jewel, Violence and Aggression in Sporting Contents, New York: Springer, 11-26.
- Kamkari K, Mirzapour A, Rajabzadeh R, Ghajarian Mahforouzi R. (2013). دانشجویان تربیت بدنی و علوم ورزشی ایران، تهران، پژوهشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی.
- فتحی نیا، محمد. (۱۳۸۹). «آسیب شناسی برنامه های ورزشی تلویزیون از نظر نحوه پرداختن به ناهنجاری های رفتار تماشاگران فوتبال». فصلنامه پژوهش های ارتباطی. سال ۱۷، شماره ۴ (۶۴)، صص ۱۳۱-۱۰۵.
- فتحی نیا، محمد؛ علیزاده، عبدالرحمان. (۱۳۸۴). «خشونت گرایی تماشاگران فوتبال و نقش رسانه ها در کنترل آن»، فصلنامه پژوهش های ارتباطی، شماره ۴۲-۴۳، صص ۸۱-۱۰۵.
- محمد کاظمی، رضا؛ شیخ، محمود؛ شهبازی، مهدی؛ راسخ، نازنین. (۱۳۸۶). «بررسی علی آشوب تماشاگران فوتبال پس از شهرآورد بزرگ ایران (از دیدگاه تماشاگران)»، پژوهش در علوم ورزشی، شماره ۱۷(۵)، صص ۱۱۴-۱۰۱.
- کلاین، پل. (۱۳۸۰). *راهنمای آسان تحلیل عاملی*، ترجمه سید جلال صدرالسادات و اصغر مینایی، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت، صص ۹۸-۹۹.
- نور علی وند، علی. (۱۳۸۷). «بررسی جامعه شناختی عوامل موثر بر وندالیسم و آویاشی گری در ورزش فوتبال»، فصلنامه المپیک، سال ۱۷، شماره ۱ (پیاپی ۴۵): صص ۷۹-۶۹.
- واعظ موسوی، محمد کاظم و مسیبه، فتح الله. (۱۳۸۶). «روان شناسی ورزشی». تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، صص ۹-۱۱.
- Abalasei B, Cojocariu A. (2012). *The Social Representation of Violence of Sports events Spectators*, Revista de cercetare si interventie sociala, 39: 17-38.

- Spaaij, R. (2006). *Aspects of hooliganism violence*. Amsterdam School for Social science research. 1-32.
- Spaaij, R.(2014). *Sports crowd violence: An interdisciplinary synthesis*. Aggression and Violent Behavior 19:146–155.
- Stott, C and Pearson, G. (2006). *Football Banning Orders, Proportionality and public order*, Howard Journal of Criminal Justice, 45(3): 241-254.
- Theodorakis, Nicholas D. Alexander Kostanton. (2008). *Can service quality Predict spectator's behavioral intentions in Professional soccer?*. Managing leisure Journal, 13: 162-178.
- Wann. D L. (2005). *Essay: Aggression in sport*, Elsevier, vol 366: 31-32.
- *Study of the Main Factor of Volleyball Spectator's Presence and Aggression In Premier League*. Advances in Environmental Biology, 7(9): 2175-2180.
- Klomenis L. (2005). *Deviant behavior of greek football spectators* (Doctoral dissertation). Semmelweis university of Budapest. Faculty of physical education and sport sciences, 1-147.
- Rahmat M.M, Momtaz O. (2013). *Does Frustration Cause Aggression? Case study: soccer fans in Iran*, International Research Journal of Applied and Basic Sciences, 4 (10): 3028-3035.
- Razavi S.Z, Mostahfezian M, Mirhoseini S.M.A. (2013). *The role of sport events management in the occurrence of anti-social behavior by spectators in Master Soccer League of Iran*. Advances in Environmental Biology, 7(13): 4053-4058.

Study of factors affecting fan behavioral abnormalities in Iranian handball super league competitions

Reza Andam¹, Mitra Salimi^{2*}

Received: Dec 6, 2014

Accepted: Feb 24, 2015

Abstract

Objective: The purpose of present research was to study the factors affecting fan behavioral abnormalities in Iranian handball super league competitions.

Methodology: The research method was quantitative analysis. The Statistical population was fans in Iranian handball super league competitions. Finally, the 407 fans, both male and female, were selected randomly as the sample. The structured questionnaire was used to collect data which its content and face validity was checked and verified by a group of experts. Cronbach's Alpha coefficient was used to test the reliability of the questionnaire ($\alpha=0.92$). Factor analysis with varimax rotation was used to analyze the data.

Results: According to exploratory factor analysis, the 38 variables were classified into six categories of environmental, cultural, psychological, security, protective and managerial. The results showed that the most important item was "the experienced professional players, coaches, and referees" ($M=4.42$, $SD=0.81$). The least important component was "the intangible controls of officers" ($M=3.26$, $SD=1.37$). The factors affecting fan behavior improvement were ranked managerial, environmental, psychological, protective, cultural, and security factors respectively.

Conclusion: According to research findings, considering the managerial factors and training the efficient human resources can be as an effective step in the improvement of fan behavior..

Keywords: Abnormal Behavior, Fans, Super league.

---

1. Assoc. prof of sport management, Shahrood University of Technology

2. M.A. in sport management, Shahrood University of Technology

*Email: mitra_salimi19@yahoo.com